

ابراشتقاق‌های موضعی روی C^* -مدول‌های هیلبرت

سید خلیل اکرامی^۱

گروه ریاضی، دانشگاه پیام نور، صندوق پستی ۳۶۹۷-۱۹۳۹۵، تهران، ایران

دبیر مسئول: امیر حسین صنعت‌پور

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۵/۵

چکیده: یک دنباله از نگاشت‌های خطی پیوسته $\{\Phi_n\}_{n=0}^{\infty}$ از C^* -مدول هیلبرت $\mathcal{M}$ به $\mathcal{M}$ یک ابراشتقاق موضعی نامیده می‌شود، اگر برای هر $a \in \mathcal{M}$ یک ابراشتقاق پیوسته $\{\varphi_{a,n}\}_{n=0}^{\infty}$ روی $\mathcal{M}$ وجود داشته باشد به طوری که به ازای هر عدد طبیعی n ، $\Phi_n(a) = \varphi_{a,n}(a)$. در این مقاله نشان خواهیم داد که اگر $\mathcal{M}$ یک C^* -مدول هیلبرت باشد به طوری که هر اشتقاق موضعی روی $\mathcal{M}$ یک اشتقاق باشد، آنگاه هر ابراشتقاق موضعی روی $\mathcal{M}$ یک ابراشتقاق است. همچنین نشان می‌دهیم که هر ابراشتقاق موضعی روی یک C^* -جبر یک‌دار به طور خودکار پیوسته است.

واژه‌های کلیدی: C^* -مدول هیلبرت، ابراشتقاق، اشتقاق، ابراشتقاق موضعی، اشتقاق موضعی.

رده‌بندی ریاضی: 16W25, 46L57, 47B47, 46H40.

۱ تعاریف و مقدمات

فرض کنید $\mathcal{A}$ یک جبر باشد. نگاشت خطی d روی $\mathcal{A}$ را یک اشتقاق می‌نامیم، اگر رابطه $d(xy) = d(x)y + xd(y)$ برای هر $x, y \in \mathcal{A}$ برقرار باشد. یک دنباله از نگاشت‌های خطی $\{D_n\}_{n=0}^{\infty}$ با $D_0 = I$ روی $\mathcal{A}$ را یک ابراشتقاق می‌نامیم، اگر برای هر $x, y \in \mathcal{A}$ رابطه

$$D_n(xy) = \sum_{i=0}^n D_i(x)D_{n-i}(y)$$

به ازای هر عدد صحیح نامنفی n برقرار باشد. میرزاویری در [۱۳] ثابت کرد که یک تناظر یک به یک بین ابراشتقاق‌ها روی یک جبر $\mathcal{A}$ و دنباله‌های اشتقاق‌ها روی $\mathcal{A}$ وجود دارد. او ثابت کرد که به ازای هر ابراشتقاق $\{D_n\}_{n=0}^{\infty}$ با $D_0 = I$ روی $\mathcal{A}$ دنباله‌ای منحصر به فرد از اشتقاق‌های $\{d_n\}_{n=1}^{\infty}$ روی $\mathcal{A}$ وجود دارد به طوری که

$$D_n = \sum_{i=1}^n \left(\sum_{\sum_{j=1}^i r_j = n} \left(\prod_{j=1}^i \frac{1}{r_j + \dots + r_i} \right) d_{r_1} \dots d_{r_i} \right).$$

اکرامی [۳] در مورد دنباله اشتقاق‌های متناظر با یک ابراشتقاق داخلی روی جبر یک‌دار $\mathcal{A}$ تحقیقاتی انجام داد. او نشان داد که اگر $p = \{p_n\}_{n=0}^\infty$ و $q = \{q_n\}_{n=0}^\infty$ دو دنباله در $\mathcal{A}$ باشند به طوری که $\mathcal{A} = \mathcal{A} = q_0 = p_0$ و برای هر عدد طبیعی n ,

$$(p * q)_n = \sum_{i=0}^n p_i q_{n-i} = 0, \quad (q * p)_n = \sum_{i=0}^n q_i p_{n-i} = 0,$$

و $\{D_n\}_{n=0}^\infty$ یک ابراشتقاق باشد که با ضابطه

$$D_n(x) = \sum_{i=0}^n p_i x q_{n-i}$$

برای هر $x \in \mathcal{A}$ تعریف شده باشد، آنگاه دنباله اشتقاق‌های $\{d_n\}_{n=1}^\infty$ متناظر با $\{D_n\}_{n=0}^\infty$ دنباله‌ای از اشتقاق‌های داخلی خواهد بود که برای هر $x \in \mathcal{A}$ در رابطه

$$d_n(x) = \sum_{i=1}^n \left(\sum_{\sum_{j=1}^i r_j = n} (-1)^{i-1} r_1 p_{r_1} p_{r_2} \dots p_{r_i} \right) x \\ + x \sum_{i=1}^n \left(\sum_{\sum_{j=1}^i r_j = n} (-1)^{i-1} r_i q_{r_1} q_{r_2} \dots q_{r_i} \right)$$

به ازای هر عدد طبیعی n صدق می‌کند.

در این مقاله در مورد اشتقاق‌های موضعی روی جبرهای باناخ بحث خواهیم کرد. یک نگاهت خطی پیوسته D از جبر باناخ $\mathcal{A}$ به $\mathcal{A}$ یک اشتقاق موضعی نامیده می‌شود، اگر برای هر $a \in \mathcal{A}$ یک اشتقاق d_a از $\mathcal{A}$ به $\mathcal{A}$ (وابسته به a) وجود داشته باشد به طوری که $D(a) = d_a(a)$. توجه کنید که منظور از اشتقاق d_a یک اشتقاق داخلی نیست. جانسون [۹] ثابت کرد که هر اشتقاق موضعی روی یک C^* -جبر، یک اشتقاق است. همچنین او نشان داد هنگامی که $\mathcal{A}$ یک C^* -جبر است، می‌توان فرض پیوستگی را در تعریف اشتقاق موضعی حذف نمود.

نارنجانی و دیگران در [۱۴] مفهوم ابراشتقاق موضعی روی جبرهای باناخ را تعریف کردند. یک دنباله $\{D_n\}_{n=0}^\infty$ از نگاهت‌های خطی پیوسته از جبر باناخ $\mathcal{A}$ به $\mathcal{A}$ یک ابراشتقاق موضعی نامیده می‌شود، اگر برای هر $a \in \mathcal{A}$ یک ابراشتقاق پیوسته $\{d_{a,n}\}_{n=0}^\infty$ از $\mathcal{A}$ به $\mathcal{A}$ (وابسته به a) وجود داشته باشد به طوری که به ازای هر عدد صحیح نامنفی n ، $D_n(a) = d_{a,n}(a)$. آنها ثابت کردند هنگامی که $\mathcal{A}$ یک C^* -جبر است، هر ابراشتقاق موضعی روی $\mathcal{A}$ ، یک ابراشتقاق است و به علاوه هر ابراشتقاق موضعی روی یک C^* -جبر به طور خودکار پیوسته است.

با انگیزه از مفهوم ابر اشتقاق موضعی روی جبرهای باناخ [۱۴]، مفهوم ابراشتقاق موضعی روی C^* -مدول‌های هیلبرت را معرفی می‌کنیم. C^* -مدول هیلبرت یک تعمیم از فضای هیلبرت است که در آن ضرب داخلی مقادیر خود را از یک C^* -جبر می‌گیرد [۱۱]. در ابتدا مفهوم C^* -مدول هیلبرت را بیان می‌کنیم.

فرض کنید $\mathfrak{M}$ یک C^* -جبر باشد. فضای خطی مختلط $\mathfrak{M}$ را که یک $\mathfrak{M}$ -مدول چپ با ضرب اسکالر سازگار

$$\lambda(ax) = (\lambda a)x = a(\lambda x) \quad (\lambda \in \mathbb{C}, x \in \mathfrak{M}, a \in \mathfrak{A})$$

است، یک $\mathfrak{M}$ -مدول ضرب داخلی می‌نامیم، اگر یک ضرب داخلی $\mathfrak{M}$ -مقدار $\mathfrak{A} \rightarrow \mathfrak{M} \times \mathfrak{M} : \langle \cdot, \cdot \rangle$ وجود داشته باشد به طوری که به ازای هر $x, y, z \in \mathfrak{M}$ و $\alpha, \beta \in \mathbb{C}$ ، $a \in \mathfrak{A}$

$$\langle x, x \rangle = 0 \Leftrightarrow x = 0 \quad (i)$$

$$\langle \alpha x + \beta y, z \rangle = \alpha \langle x, z \rangle + \beta \langle y, z \rangle \quad (ii)$$

$$\langle ax, y \rangle = a \langle x, y \rangle \quad (iii)$$

$$\langle x, y \rangle^* = \langle y, x \rangle \quad (iv)$$

از این تعریف نتیجه می شود که ضرب داخلی در متغیر دوم خود مزدوج خطی است و به ازای هر $x, y \in \mathcal{M}$ و $a \in \mathcal{A}$ هیلبرت یا یک C^* -مدول هیلبرت روی C^* -جبر $\mathcal{A}$ می نامیم. برای مثال، هر C^* -جبر $\mathcal{A}$ یک $\mathcal{A}$ -مدول هیلبرت با ضرب داخلی $\mathcal{A}$ -مقدار $\langle x, ay \rangle = \langle x, y \rangle a^*$ است که در آن $a, b \in \mathcal{A}$. هر فضای هیلبرت مختلط یک C -مدول هیلبرت (چپ) است. فرض کنید $\mathcal{M}$ یک C^* -مدول هیلبرت باشد. نگاشت خطی $\psi : \mathcal{M} \rightarrow \mathcal{M}$ یک اشتقاق نامیده می شود، اگر در رابطه

$$\psi(\langle x, y \rangle z) = \langle \psi(x), y \rangle z + \langle x, \psi(y) \rangle z + \langle x, y \rangle \psi(z)$$

برای هر $x, y, z \in \mathcal{M}$ صدق کند. یک دنباله از نگاشت های خطی $\{\varphi_n\}_{n=0}^{\infty}$ از $\mathcal{M}$ به $\mathcal{M}$ با $I = \varphi_0$ (نگاشت همانی روی $\mathcal{M}$)، یک ابراشتقاق نامیده می شود، اگر برای هر $x, y, z \in \mathcal{M}$ و هر عدد طبیعی n داشته باشیم

$$\varphi_n(\langle x, y \rangle z) = \sum_{\substack{i+j+k=n \\ * \leq i, j, k \leq n}} \langle \varphi_i(x), \varphi_j(y) \rangle \varphi_k(z).$$

اکرامی در [۵] یک مشخص سازی از ابراشتقاق ها روی C^* -مدول های هیلبرت ارائه کرد. او نشان داد که به ازای هر ابراشتقاق $\{\varphi_n\}_{n=0}^{\infty}$ روی C^* -مدول هیلبرت $\mathcal{M}$ دنباله ای منحصر به فرد از اشتقاق های $\{\psi_n\}_{n=1}^{\infty}$ روی $\mathcal{M}$ وجود دارد به طوری که به ازای هر عدد طبیعی n داشته باشیم

$$\psi_n = \sum_{k=1}^n \left(\sum_{\sum_{j=1}^k r_j = n} (-1)^{k-1} r_1 \varphi_{r_1} \varphi_{r_2} \dots \varphi_{r_k} \right).$$

نگاشت خطی پیوسته Ψ روی C^* -مدول هیلبرت $\mathcal{M}$ یک اشتقاق موضعی نامیده می شود، اگر برای هر $a \in \mathcal{M}$ یک اشتقاق ψ_a روی $\mathcal{M}$ وابسته به a وجود داشته باشد به طوری که $\Psi(a) = \psi_a(a)$. یک دنباله از نگاشت های خطی پیوسته $\{\Phi_n\}_{n=0}^{\infty}$ روی $\mathcal{M}$ یک ابراشتقاق موضعی نامیده می شود، اگر برای هر $a \in \mathcal{M}$ یک ابراشتقاق پیوسته $\{\varphi_{a,n}\}_{n=0}^{\infty}$ روی $\mathcal{M}$ وجود داشته باشد به طوری که به ازای هر عدد طبیعی n ، $\Phi_n(a) = \varphi_{a,n}(a)$.

در این مقاله نشان خواهیم داد که اگر $\mathcal{M}$ یک C^* -مدول هیلبرت باشد به طوری که هر اشتقاق موضعی روی $\mathcal{M}$ یک اشتقاق باشد، آنگاه هر ابراشتقاق موضعی روی $\mathcal{M}$ یک ابراشتقاق است. همچنین نشان می دهیم که هر ابراشتقاق موضعی روی یک C^* -جبر یک دار به طور خودکار پیوسته است.

برای بحث در مورد اشتقاق ها، ابراشتقاق ها و تعمیم های آن ها خواننده می تواند به [۴، ۶-۸، ۱۲، ۱۳] و [۱۶] و برای بحث در مورد پیوستگی خودکار اشتقاق ها و موضوعات وابسته به آن، به [۱، ۲، ۱۰، ۱۵] و [۱۸] رجوع نماید.

۲ نتایج

فرض کنید $\mathcal{M}$ یک C^* -مدول هیلبرت باشد. یک دنباله از نگاشت های خطی $\{\varphi_n\}_{n=0}^{\infty}$ از $\mathcal{M}$ به $\mathcal{M}$ با $I = \varphi_0$ (نگاشت همانی روی $\mathcal{M}$)، یک ابراشتقاق نامیده می شود، اگر برای هر $x, y, z \in \mathcal{M}$ و هر عدد طبیعی n داشته باشیم

$$\varphi_n(\langle x, y \rangle z) = \sum_{\substack{i+j+k=n \\ * \leq i, j, k \leq n}} \langle \varphi_i(x), \varphi_j(y) \rangle \varphi_k(z).$$

ابراشتقاق $\{\varphi_n\}_{n=0}^{\infty}$ پیوسته نامیده می شود، اگر هر φ_n پیوسته باشد.

تعریف ۱.۲. فرض کنید $\mathcal{M}$ یک C^* -مدول هیلبرت باشد. یک دنباله از نگاشت های خطی پیوسته $\{\Phi_n\}_{n=0}^{\infty}$ از $\mathcal{M}$ به $\mathcal{M}$ یک ابراشتقاق موضعی نامیده می شود، اگر برای هر $a \in \mathcal{M}$ یک ابراشتقاق پیوسته $\{\varphi_{a,n}\}_{n=0}^{\infty}$ وجود داشته باشد به طوری که به ازای هر عدد طبیعی n ، $\Phi_n(a) = \varphi_{a,n}(a)$.

گزاره ۲.۲. فرض کنید $\{\Phi_n\}_{n=0}^{\infty}$ یک ابراشتقاق موضعی از یک C^* -مدول هیلبرت $\mathcal{M}$ به $\mathcal{M}$ با $I = \Phi_0$ باشد. آنگاه یک دنباله $\{\Psi_n\}_{n=1}^{\infty}$ از اشتقاق های موضعی روی $\mathcal{M}$ وجود دارد به طوری که برای هر عدد طبیعی n

$$(n+1)\Phi_{n+1} = \sum_{k=0}^n \Psi_{k+1} \Phi_{n-k}.$$

اثبات. فرض کنید a یک عضو $\mathfrak{M}$ باشد. چون $\{\Phi_n\}_{n=0}^\infty$ یک ابراشتقاق موضعی است، یک ابراشتقاق پیوسته $\{\varphi_{a,n}\}_{n=0}^\infty$ وجود دارد به طوری که به ازای هر n $\Phi_n(a) = \varphi_{a,n}(a)$.

از استقرای روی n استفاده می‌کنیم. برای $n = 1$ اگر $\mathfrak{M} \rightarrow \mathfrak{M} : \Psi_1$ به صورت $\Psi_1 = \Phi_1$ روی $\mathfrak{M}$ تعریف شود، آنگاه Ψ_1 یک اشتقاق موضعی روی $\mathfrak{M}$ است. چون $\Psi_1(a) = \Phi_1(a) = \varphi_{a,1}(a)$ و $\varphi_{a,1}$ یک اشتقاق پیوسته روی $\mathfrak{M}$ است. اکنون فرض کنید Ψ_k تعریف شده و برای هر $k \leq n$ یک اشتقاق موضعی باشد. در این صورت، به طور استقرایی می‌توان فرض کرد که برای هر $k \leq n$ یک اشتقاق $\mathfrak{M} \rightarrow \mathfrak{M} : \psi_{a,k}$ وجود دارد که با رابطه

$$\psi_{a,k} = k\varphi_{a,k} - \sum_{i=0}^{k-2} \psi_{a,i+1}\varphi_{a,k-1-i}$$

تعریف می‌شود به طوری که $\Psi_k(a) = \psi_{a,k}(a)$ با قرار دادن

$$\Psi_{n+1} = (n+1)\Phi_{n+1} - \sum_{k=0}^{n-1} \Psi_{k+1}\Phi_{n-k}$$

نشان می‌دهیم که Ψ_{n+1} یک اشتقاق موضعی روی $\mathfrak{M}$ است. برای این کار فرض کنیم

$$\psi_{a,n+1} = (n+1)\varphi_{a,n+1} - \sum_{k=0}^{n-1} \psi_{a,k+1}\varphi_{a,n-k}.$$

آشکار است که $\Psi_{n+1}(a) = \psi_{a,n+1}(a)$. نشان می‌دهیم که $\psi_{a,n+1}$ یک اشتقاق روی $\mathfrak{M}$ است. برای $x, y, z \in \mathfrak{M}$ داریم:

$$\begin{aligned} & \psi_{a,n+1}(\langle x, y \rangle z) \\ &= (n+1)\varphi_{a,n+1}(\langle x, y \rangle z) - \sum_{\ell=0}^{n-1} \psi_{a,\ell+1}\varphi_{a,n-\ell}(\langle x, y \rangle z) \\ &= \sum_{\substack{i+j+k=n+1 \\ 0 \leq i,j,k \leq n+1}} (n+1)\langle \varphi_{a,i}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) - \sum_{\ell=0}^{n-1} \psi_{a,\ell+1} \left(\sum_{\substack{p+q+r=n-\ell \\ 0 \leq p,q,r \leq n-\ell}} \langle \varphi_{a,p}(x), \varphi_{a,q}(y) \rangle \varphi_{a,r}(z) \right). \end{aligned}$$

چون $i+j+k = n+1$ و $\psi_{a,1}, \psi_{a,2}, \dots, \psi_{a,n}$ اشتقاق‌هایی روی $\mathfrak{M}$ هستند، داریم:

$$\begin{aligned} & \psi_{a,n+1}(\langle x, y \rangle z) \\ &= \sum_{\substack{i+j+k \\ =n+1}} (i+j+k)\langle \varphi_{a,i}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) - \sum_{\ell=0}^{n-1} \sum_{\substack{p+q+r \\ =n-\ell}} \psi_{a,\ell+1} \left(\langle \varphi_{a,p}(x), \varphi_{a,q}(y) \rangle \varphi_{a,r}(z) \right) \\ &= \sum_{\substack{i+j+k \\ =n+1}} \langle i\varphi_{a,i}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) + \sum_{\substack{i+j+k \\ =n+1}} \langle \varphi_{a,i}(x), j\varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) + \sum_{\substack{i+j+k \\ =n+1}} \langle \varphi_{a,i}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle k\varphi_{a,k}(z) \\ & \quad - \sum_{\ell=0}^{n-1} \sum_{\substack{p+q+r \\ =n-\ell}} \left(\langle \psi_{a,\ell+1}\varphi_{a,p}(x), \varphi_{a,q}(y) \rangle \varphi_{a,r}(z) + \langle \varphi_{a,p}(x), \psi_{a,\ell+1}\varphi_{a,q}(y) \rangle \varphi_{a,r}(z) \right. \\ & \quad \left. + \langle \varphi_{a,p}(x), \varphi_{a,q}(y) \rangle \psi_{a,\ell+1}\varphi_{a,r}(z) \right). \end{aligned}$$

اگر قرار دهیم

$$A = \sum_{\substack{i+j+k \\ =n+1}} \langle i\varphi_{a,i}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) - \sum_{\ell=0}^{n-1} \sum_{\substack{p+q+r \\ =n-\ell}} \langle \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,p}(x), \varphi_{a,q}(y) \rangle \varphi_{a,r}(z),$$

$$B = \sum_{\substack{i+j+k \\ =n+1}} \langle \varphi_{a,i}(x), j\varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) - \sum_{\ell=0}^{n-1} \sum_{\substack{p+q+r \\ =n-\ell}} \langle \varphi_{a,p}(x), \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,q}(y) \rangle \varphi_{a,r}(z),$$

$$C = \sum_{\substack{i+j+k \\ =n+1}} \langle \varphi_{a,i}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle k\varphi_{a,k}(z) - \sum_{\ell=0}^{n-1} \sum_{\substack{p+q+r \\ =n-\ell}} \langle \varphi_{a,p}(x), \varphi_{a,q}(y) \rangle \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,r}(z),$$

آنگاه $\psi_{a,n+1}(\langle x, y \rangle z) = A + B + C$ اکنون A, B و C را محاسبه می کنیم. داریم

$$A = \sum_{\substack{i+j+k=n+1 \\ \circ \leq i, j, k \leq n+1}} \langle i\varphi_{a,i}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) - \sum_{\ell=0}^{n-1} \sum_{\substack{i+j+k=n-\ell \\ \circ \leq i, j, k \leq n-\ell}} \langle \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,i}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z).$$

در مجموع دوم، داریم $\circ \leq \ell \leq n-1$ ، $\circ \leq i, j, k \leq n-\ell$ و $i+j+k+\ell = n$ و $i \neq n$ بنابراین اگر قرار دهیم $i+\ell = r$ و در نتیجه

$$\begin{aligned} A &= \sum_{i+j+k=n+1} \langle i\varphi_{a,i}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) - \sum_{r+j+k=n} \sum_{\substack{\ell=\circ \\ \ell \neq n}}^r \langle \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,r-\ell}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) \\ &= \sum_{i+j+k=n} \langle (i+1)\varphi_{a,i+1}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) - \sum_{i+j+k=n} \sum_{\substack{\ell=\circ \\ \ell \neq n}}^i \langle \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,i-\ell}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) \\ &= \sum_{\substack{i+j+k=n \\ i \neq n}} \langle (i+1)\varphi_{a,i+1}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) - \sum_{\substack{i+j+k=n \\ i \neq n}} \sum_{\substack{\ell=\circ \\ \ell \neq n}}^i \langle \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,i-\ell}(x), \varphi_{a,j}(y) \rangle \varphi_{a,k}(z) \\ &\quad + \langle (n+1)\varphi_{a,n+1}(x), y \rangle z - \sum_{\ell=\circ}^{n-1} \langle \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,n-\ell}(x), y \rangle z \\ &= \sum_{\substack{i+j+k=n \\ i \neq n}} \left\langle (i+1)\varphi_{a,i+1}(x) - \sum_{\ell=\circ}^i \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,i-\ell}(x), \varphi_{a,j}(y) \right\rangle \varphi_{a,k}(z) \\ &\quad + \left\langle (n+1)\varphi_{a,n+1}(x) - \sum_{\ell=\circ}^{n-1} \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,n-\ell}(x), y \right\rangle z. \end{aligned}$$

چون برای هر $i = \circ, 1, \dots, n-1$

$$(i+1)\varphi_{a,i+1} = \sum_{\ell=\circ}^i \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,i-\ell},$$

داریم

$$A = \left\langle \left((n+1)\varphi_{a,n+1} - \sum_{\ell=\circ}^{n-1} \psi_{a,\ell+1} \varphi_{a,n-\ell} \right) (x), y \right\rangle z = \langle \psi_{a,n+1}(x), y \rangle z.$$

به‌طور مشابه می‌توان نشان داد که $B = \langle x, \psi_{a,n+1}(y) \rangle z$ و $C = \langle x, y \rangle \psi_{a,n+1}(z)$. بنابراین برای هر $x, y, z \in \mathfrak{M}$

$$\psi_{a,n+1}(\langle x, y \rangle z) = A + B + C = \langle \psi_{a,n+1}(x), y \rangle z + \langle x, \psi_{a,n+1}(y) \rangle z + \langle x, y \rangle \psi_{a,n+1}(z).$$

به عبارت دیگر $\psi_{a,n+1}$ نیز یک اشتقاق روی $\mathfrak{M}$ است. این اثبات را کامل می‌کند. $\square$

قضیه ۳.۲. فرض کنید $\mathfrak{M}$ یک C^* -مدول هیلبرت است به‌طوری‌که هر اشتقاق موضعی روی $\mathfrak{M}$ یک اشتقاق می‌باشد. در این صورت هر ابراشتقاق موضعی روی $\mathfrak{M}$ یک ابراشتقاق می‌باشد.

اثبات. فرض کنید $\{\Phi_n\}_{n=0}^\infty$ یک ابراشتقاق موضعی روی $\mathfrak{M}$ با $I \Phi_0 = \Phi_0$ باشد. طبق گزاره ۲.۲ یک دنباله $\{\Psi_n\}_{n=1}^\infty$ از اشتقاق‌های موضعی روی $\mathfrak{M}$ وجود دارد به‌طوری‌که $(n+1)\Phi_{n+1} = \sum_{k=0}^n \Psi_{k+1} \Phi_{n-k}$. طبق فرض هر اشتقاق موضعی Ψ_n یک اشتقاق روی $\mathfrak{M}$ است.

اکنون از استقرا روی n استفاده کرده تا نشان دهیم $\{\Phi_n\}_{n=0}^\infty$ یک ابراشتقاق روی $\mathfrak{M}$ است. برای $n=0$ داریم $\Phi_0 = I$. فرض کنید برای هر $r \leq n$

$$\Phi_r(\langle x, y \rangle z) = \sum_{i+j+k=r} \langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z).$$

آنگاه برای $n+1$ خواهیم داشت

$$\begin{aligned} & (n+1)\Phi_{n+1}(\langle x, y \rangle z) \\ &= \sum_{\ell=0}^n \Psi_{\ell+1} \Phi_{n-\ell}(\langle x, y \rangle z) = \sum_{\ell=0}^n \Psi_{\ell+1} \sum_{i+j+k=n-\ell} (\langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z)) \\ &= \sum_{\ell=0}^n \sum_{i+j+k=n-\ell} (\langle \Psi_{\ell+1} \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z) + \langle \Phi_i(x), \Psi_{\ell+1} \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z) + \langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Psi_{\ell+1} \Phi_k(z)) \\ &= \sum_{\ell=0}^n \sum_{i+j+k=n-\ell} (\langle \Psi_{\ell+1} \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z)) + \sum_{\ell=0}^n \sum_{i+j+k=n-\ell} (\langle \Phi_i(x), \Psi_{\ell+1} \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z)) \\ &+ \sum_{\ell=0}^n \sum_{i+j+k=n-\ell} (\langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Psi_{\ell+1} \Phi_k(z)). \end{aligned}$$

اگر در مجموع اول قرار دهیم $i + \ell = r$ در مجموع دوم قرار دهیم $j + \ell = r$ و در مجموع سوم قرار دهیم $k + \ell = r$ آنگاه برای هر $x, y, z \in \mathfrak{M}$ داریم

$$\begin{aligned} & (n+1)\Phi_{n+1}(\langle x, y \rangle z) \\ &= \sum_{r+j+k=n} \sum_{\ell=0}^r (\langle \Psi_{\ell+1} \Phi_{r-\ell}(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z)) + \sum_{i+r+k=n} \sum_{\ell=0}^r (\langle \Phi_i(x), \Psi_{\ell+1} \Phi_{r-\ell}(y) \rangle \Phi_k(z)) \\ &+ \sum_{i+j+r=n} \sum_{\ell=0}^r (\langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Psi_{\ell+1} \Phi_{r-\ell}(z)) \\ &= \sum_{i+j+k=n} \sum_{\ell=0}^i (\langle \Psi_{\ell+1} \Phi_{i-\ell}(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z)) + \sum_{i+j+k=n} \sum_{\ell=0}^j (\langle \Phi_i(x), \Psi_{\ell+1} \Phi_{j-\ell}(y) \rangle \Phi_k(z)) \\ &+ \sum_{i+j+k=n} \sum_{\ell=0}^k (\langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Psi_{\ell+1} \Phi_{k-\ell}(z)) \\ &= \sum_{i+j+k=n} (\langle (i+1)\Phi_{i+1}(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z) + \langle \Phi_i(x), (j+1)\Phi_{j+1}(y) \rangle \Phi_k(z) \\ &+ \langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle (k+1)\Phi_{k+1}(z)) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
&= \sum_{i+j+k=n+1} \left(\langle i\Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z) + \langle \Phi_i(x), j\Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z) + \langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle k\Phi_k(z) \right) \\
&= \sum_{i+j+k=n+1} (i+j+k) \langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z) \\
&= (n+1) \sum_{i+j+k=n+1} \langle \Phi_i(x), \Phi_j(y) \rangle \Phi_k(z).
\end{aligned}$$

□ بنابراین $\{\Phi_n\}_{n=0}^{\infty}$ یک ابراشتقاق روی $\mathfrak{M}$ است و اثبات کامل می شود.

ساکائی در [۱۷] ثابت کرد که هر اشتقاق روی یک C^* -جبر به طور خودکار پیوسته است. در قضیه بعد فرض می کنیم C^* -مدول هیلبرت $\mathfrak{M}$ یک C^* -جبر است. در این صورت با استفاده از قضیه ساکائی، نتیجه مشابهی را در مورد اشتقاق ها روی C^* -جبرهای یک دار ثابت می کنیم.

قضیه ۴.۲. فرض کنید $\mathfrak{M}$ یک C^* -جبر یک دار باشد. در این صورت هر اشتقاق روی $\mathfrak{M}$ به طور خودکار پیوسته است.

اثبات. فرض کنید $\mathfrak{M}$ یک C^* -جبر یک دار با عنصر یکه e بوده و ψ یک اشتقاق روی $\mathfrak{M}$ باشد. یعنی برای هر $a, b, c \in \mathfrak{M}$

$$\psi(\langle a, b \rangle c) = \langle \psi(a), b \rangle c + \langle a, \psi(b) \rangle c + \langle a, b \rangle \psi(c).$$

از آنجا که هر C^* -جبر $\mathfrak{A}$ یک $\mathfrak{A}$ -مدول هیلبرت با ضرب داخلی $\mathfrak{A}$ -مقدار $\langle a, b \rangle = ab^*$ است که در آن $a, b \in \mathfrak{A}$ برای هر $a, b, c \in \mathfrak{M}$ داریم

$$\psi(ab^*c) = \psi(a)b^*c + a\psi(b)^*c + ab^*\psi(c). \quad (۱.۲)$$

با قراردادن $a = b = c = e$ در رابطه (۱.۲) نتیجه می شود $\psi(e) + a\psi(e)^* = -\psi(e)$ یا به عبارتی $\psi(e)^* = -\psi(e)$. نگاشت δ را با ضابطه

$$\delta(a) = \psi(a) - \frac{1}{\psi}(\psi(e)a + a\psi(e))$$

تعریف می کنیم. در این صورت برای هر $a, b \in \mathfrak{M}$ داریم

$$\begin{aligned}
\delta(ab) &= \psi(ab) - \frac{1}{\psi}(\psi(e)ab + ab\psi(e)) \\
&= \psi(ae^*b) - \frac{1}{\psi}(\psi(e)ab + ab\psi(e)) \\
&= \psi(a)e^*b + a\psi(e)^*b + ae^*\psi(b) - \frac{1}{\psi}(\psi(e)ab + ab\psi(e)) \\
&= \psi(a)b - a\psi(e)b + a\psi(b) - \frac{1}{\psi}\psi(e)ab - \frac{1}{\psi}ab\psi(e) \\
&= \psi(a)b - \frac{1}{\psi}\psi(e)ab - \frac{1}{\psi}a\psi(e)b + a\psi(b) - \frac{1}{\psi}a\psi(e)b - \frac{1}{\psi}ab\psi(e) \\
&= \left(\psi(a) - \frac{1}{\psi}\psi(e)a - \frac{1}{\psi}a\psi(e) \right) b + a \left(\psi(b) - \frac{1}{\psi}\psi(e)b - \frac{1}{\psi}b\psi(e) \right) \\
&= \delta(a)b + a\delta(b).
\end{aligned}$$

بنابراین δ یک اشتقاق روی C^* -جبر $\mathfrak{M}$ است که بنابر قضیه ساکائی [۱۷] به طور خودکار پیوسته است. از این رو اشتقاق

$$\psi(a) = \delta(a) + \frac{1}{\psi}(\psi(e)a + a\psi(e))$$

□ نیز روی C^* -جبر $\mathfrak{M}$ به طور خودکار پیوسته است.

نتیجه ۵.۲. فرض کنید $\mathcal{M}$ یک C^* -جبر یک‌دار باشد. هر ابراشتقاق موضعی $\{\Phi_n\}_{n=0}^\infty$ روی $\mathcal{M}$ با $I = \Phi_0$ ، به‌طور خودکار پیوسته است.

اثبات. فرض کنید $\{\Phi_n\}_{n=0}^\infty$ یک ابراشتقاق موضعی روی $\mathcal{M}$ با $I = \Phi_0$ باشد. طبق گزاره ۲.۲ یک دنباله $\{\Psi_n\}_{n=1}^\infty$ از اشتقاق‌های موضعی روی $\mathcal{M}$ وجود دارد به‌طوری که $\Phi_{n+1} = \frac{1}{n+1} \sum_{k=0}^n \Psi_{k+1} \Phi_{n-k}$. از آنجا که هر اشتقاق موضعی روی یک C^* -جبر یک اشتقاق است، نتیجه می‌گیریم که هر Ψ_n یک اشتقاق روی $\mathcal{M}$ است. اکنون قضیه ۴.۲ نتیجه می‌دهد که هر Ψ_n به‌طور خودکار پیوسته است. بنابراین هر Φ_n ($n \geq 1$) به‌عنوان یک ترکیب خطی از ترکیب‌های نگاشت‌های پیوسته، پیوسته است. $\square$

۳ نتیجه‌گیری

در این مقاله نشان دادیم که اگر C^* -مدول هیلبرت $\mathcal{M}$ ، یک C^* -جبر باشد، آنگاه هر ابراشتقاق موضعی روی $\mathcal{M}$ یک ابراشتقاق است. همچنین ثابت کردیم که هر ابراشتقاق موضعی روی یک C^* -جبر یک‌دار به‌طور خودکار پیوسته است.

فهرست منابع

- [1] Dales, H. G., 1978. Automatic continuity: a survey. *Bulletin of the London Mathematical Society*, 10(2) pp.129–183. doi: 10.1112/blms/10.2.129
- [2] Dales, H. G., 2000. Banach algebras and automatic continuity. *London Mathematical Society Monographs. New Series, 24. Oxford Science Publications. The Clarendon Press, Oxford University Press, New York*.
- [3] Ekrami, S. Kh., 2024. A note on characterization of higher derivations and their product. *Journal of Mahani Mathematical Research*, 13(1) pp.403–415. doi: 10.22103/jmmr.2023.21376.1432
- [4] Ekrami, S. Kh., 2022. Approximate orthogonally higher ring derivations. *Control and Optimization in Applied Mathematics*, 7(1) pp.93–106. doi: 10.30473/coam.2021.59727.1166
- [5] Ekrami, S. Kh., 2023. Characterization of Hilbert C^* -module higher derivations. *Georgian Mathematical Journal*. <https://doi.org/10.1515/gmj-2023-2085>
- [6] Ekrami, S. Kh., 2022. Jordan higher derivations, a new approach. *Journal of Algebraic Systems*, 10(1) pp.167–177. doi: 10.22044/JAS.2021.10636.1527
- [7] Hasse, H. and Schmidt, F.K., 1937. Noch eine Begründung der theorie der höheren Differentialquotienten in einem algebraischen Funktionkörper einer Unbestimmten. *Journal für die Reine und Angewandte Mathematik*, 177 pp.215-237.
- [8] Jewell, N.P., 1977. Continuity of module and higher derivations. *Pacific Journal of Mathematics*, 68 pp.91–98.
- [9] Johnson, B.E., 2001, Local derivations on C^* -algebras are derivations. *Transactions of the American Mathematical Society*, 353 pp.313–325. doi: 10.2307/221975
- [10] Johnson, B.E. and Sinclair, A.M., 1968. Continuity of derivations and a problem of Kaplansky. *American Journal of Mathematics*, 90 pp.1067–1073. doi: 10.2307/2373290
- [11] Kaplansky, I., 1953. Modules Over Operator Algebras. *American Journal of Mathematics*, 75 pp.839–858. doi: 10.2307/2372552

- [12] Loy, R.J., 1973. Continuity of higher derivations. *Proceedings of the American Mathematical Society*, 5 pp.505–510. doi: 10.2307/2039472
- [13] Mirzavaziri, M., 2010. Characterization of higher derivations on algebras. *Communications in Algebra*, 38 pp.981–987. doi: 10.1080/00927870902828751
- [14] Naranjania, L., Hassani, M. and Mirzavaziri, M., 2018. Local higher derivations on C^* - algebras are higher derivations. *International journal of nonlinear analysis and applications*, 9(1) pp.111–115. doi: 10.22075/ijnaa.2018.3098
- [15] Ringrose, J.R., 1972. Automatic continuity of derivations of operator algebras. *Journal of the London Mathematical Society*, 5(2) pp.432–438.
- [16] Roy, A. and Sridharan, R., 1968. Higher derivations and central simple algebras. *Nagoya Mathematical Journal*, 32 pp.21–30.
- [17] Sakai, S., 1960. On a conjecture of Kaplansky. *Tohoku Mathematical Journal*, 12 pp.31–33.
- [18] Sinclair, A.M., 1976. Automatic continuity of linear operators. *London Mathematical Society Lecture Note Series, No. 21, Cambridge University Press, Cambridge-New York-Melbourne*.

Local higher derivations on Hilbert C^* -modules

Sayed Khalil Ekrami²

Department of Mathematics, Payame Noor University, P.O. Box 19395-3697, Tehran, Iran.

Communicated by: Amir Hossein Sanatpour

Received: 27 July 2023

Accepted: 23 January 2024

Abstract: A sequence of continuous linear mappings $\{\Phi_n\}_{n=0}^\infty$ from a Hilbert C^* -module $\mathfrak{M}$ into $\mathfrak{M}$ is called a *local higher derivation* if to each $a \in \mathfrak{M}$ there is a continuous higher derivation $\{\varphi_{a,n}\}_{n=0}^\infty$ on $\mathfrak{M}$ such that $\Phi_n(a) = \varphi_{a,n}(a)$ for each non-negative integer n . In this paper we show that if $\mathfrak{M}$ is a Hilbert C^* -module such that every local derivation on $\mathfrak{M}$ is a derivation, then each local higher derivation on $\mathfrak{M}$ is a higher derivation. Also, we prove that each local higher derivation on a unital C^* -algebra is automatically continuous.

Keywords: Hilbert C^* -module; higher derivation; local higher derivation; derivation; local derivation.

©2024 Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

²Corresponding author.

E-mail address: (S. Kh. Ekrami) ekrami@pnu.ac.ir